

Юджель ОЗТЮРК*. ПРО НАУКОВЕ ЗАСІДАННЯ СТОСОВНО ДИСЕРТАЦІЇ ФЕРГАДА ТУРАНЛИ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК // Євразійська Академія Наук, Науковий журнал «Соціальні науки». — Клостернойбург (Австрія), 2017 р. — Том 16, 2017. — С. 104–109.

* доктор історичних наук, професор, викладач історичного факультету університету Сакар'я (Туреччина); E-mail: yozturk@sakarya.edu.tr

Copyright© 2017 Yücel ÖZTÜRK – Авторські права належать Юджелю Озтюрку. Ця стаття, що перебуває у відкритому доступі, поширена під ліцензією Євразійської Академії Наук. Дозволяється цитування з цієї статті, а також її необмежене використання, її поширення та відтворення за допомогою будь-яких засобів. *Названа стаття подається у перекладі з англійської адекватним викладом її змісту.*

Засідання стосовно вищезазначеної дисертації на здобуття наукового ступеню доктора історичних наук відбулося 12 грудня 2017 року у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка. У цьому засіданні взяли участь десять представників з Туреччини, двоє з яких виконували функцію «поціновувачів» вказаної дисертації. Наукове засідання, проведене з метою захисту дисертації Фергада Туранли «Козацька доба історії України в турецько-османських писемних джерелах» на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук¹, виявилось дуже вражаючою та натхненною для турецької наукової спільноти. На цьому засіданні, де Фергад Туранли захищав свою дисертацію, 18 членів Вченої ради Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка висловили свої критичні зауваження та відзначили отримані ними вперше відомості з наукової праці Ф. Туранли. В цьому контексті я та професор, доктор історичних наук Мехмед Інбаши (Prof. Dr. Mehmet İnbaşı) теж були запрошені з Туреччини, і ми поділилися власними враженнями від роботи Ф. Туранли. Далі я викладу відповідну оцінку зазначеного дослідження. Але, спочатку, я хотів би вказати на декілька моментів, які справили враження на учасників засідання з боку Туреччини. Зокрема, приємними були для турецьких представників на зазначеному науковому засіданні серйозність, виваженість та дисципліна, з якими проводилося саме засідання. Усі члени Вченої ради надали свої оцінки дисертаційної роботи Ф. Туранли з глибоким її аналізом та зробили власні рекомендації для покращення відповідної роботи. Однак процесі засідання мали місце і деякі факти, які дуже помітним чином погіршили та ускладнили

¹ Фергад Туранли. Козацька доба історії України в турецько-османських писемних джерелах (друга половина XVI ст. – перша чверть XVIII століття). — Києво-Могилянська академія. — 2016 р.

гармонічну роботу засідання. Ми всі стали свідками негативної реакції деяких науковців на вищезазначену дисертаційну роботу, наприклад, з боку Галенко, наукового представника однієї з інституцій м. Києва, Віктора Остапчука, який продовжує здійснювати свою наукову діяльність у Канаді, та Даріуша Колодзейчика – вченого з Польщі, які офіційно не входили до складу учасників наукового засідання. Остапчук та Колодзейчик особисто не брали участі в роботі засідання, але їхні думки, висловлені у листах від них, були на цьому засіданні озвучені та полягали у висловленні незгоди відповідних вчених з Ф. Туранли. Ставлення Віктора Остапчука до дисертаційної роботи Ф. Туранли не стало для мене несподіванкою, оскільки він вже і раніше намагався якось вплинути і на мою думку про цю роботу у своєму письмовому зверненні до мене ще за два дні перед науковим засіданням, і змінити моє позитивну оцінку про вказане дослідження Ф. Туранли². Остапчук продемонстрував помітне особливе несхвалення наших праць, спрямованих лише на подальший і поглиблений розвиток вивчення відносин між Туреччиною та Україною, причиною чого дуже великою мірою є тільки старі стереотипи. Він радикально негативним чином та лайливо звертався до нас за книгу, яку ми намагалися зреалізувати у пам'ять про Омеляна Пріцака³. Та, незважаючи на спротив Остапчука, ювілейне видання

² В. Остапчук, коли ми саме збиралися їхати до Києва, повідомив нам про свою позицію за два дні до дня проведення зазначеного наукового засідання електронною поштою та висловив свої негативні міркування про дослідження Ф. Туранли, які, як я вважаю, стали результатом широкої кампанії, здійснюваної проти Фергада Туранли. Той факт, що В. Остапчук вдався до своєї підступної діяльності за два дні до наукового засідання для захисту Ф. Туранли своєї дисертаційної роботи, лише посилила мої підозри щодо самого В. Остапчука, і я вже став переконаним в тому, що В. Остапчук діяв вказаним чином, керуючись особистими, а не науковими інтересами. Я написав Вікторові Остапчукові довгого листа, в якому наголосив, що не можу погодитися на його особисту позицію, і написав, що він сам керується зовсім не науковими, а лише особистими інтересами.

³ Коли ми дізналися про те, що Омелян Пріцак полишив цей світ, ми почали працювати над тим, щоб віддати йому належну данину як провідному науковцеві, який присвятив своє життя тюркології, і звернувся до Остапчука з пропозицією приєднатися до нашого гурту із своїм внеском – статтею. Та на превеликий подив, Остапчук не лише відмовився додати до публікації нашої книги на честь Омеляна Пріцака свою статтю, але й вилаяв нас (турецьких істориків), спитавши нас про таке: «Чому це ви готуєте книгу на честь українського історика? Готуйте подарунки своїм національним історикам!». Ми відповіли йому, що турецька нація завжди була лояльною нацією, і що він мав би поважати людей, яким послуговує. Але, фактично, замість того щоб зациклитися у наших відношеннях на зазначених відмінностях в наших поглядах, ми закінчили спілкування в дусі взаємоповаги та сконцентрувалися відповідно на своїх справах.

відповідної книги успішним чином вийшло друком за сприяння цьому таких видатних учених, як Юрій Кочубей та групи інших, українських відомих науковців ⁴. Віддана нами належна данина Омелянові Пріцаку стала дуже важливою засадою, за якою мало місце здійснення ще цілої низки інших наукових заходів ⁵. На поточний час в науковому світі вже забезпечено надійне співробітництво між Туреччиною та Україною, і майже щороку регулярно проводяться наукові конференції ⁶. Доказом того, що Остапчук і його однодумці обрали ціллю для своїх переслідувань Ф. Туранли, став останній випадок, про який я вже загадував вище. Наприклад, хоч фактично Остапчука особисто та інших його поплічників-опортуністів ніхто і не запрошував на наукове засідання для заслухання захисту дисертації Ф. Туранли, Остапчук та двоє інших втрутилися в роботу засідання, надіславши сюди свої листи. Зокрема, Галенко, начебто в ролі активіста, тривалий час відволікав наукове засідання від основної роботи та продовжував робити нападки на свою жертву. Члени Вченої ради, які брали участь в роботі вказаного засідання, уважно вислухали всі міркування «опортуністів» і, нарешті, висловили своє власне ставлення до дисертації Ф. Туранли шляхом таємного голосування щодо цієї праці. В результаті зазначеного наукового засідання, як стало відомо, 17 з 18 його учасників висловилися позитивно

⁴ Наприкінці виконання цього дослідження вийшла друком публікація, яка отримала позитивну оцінку широкої наукової спільноти. *Див.*: Omelyan Pritsak Armağanı, Під ред. Мехмета Алпаргу, Юджеля Озтюрка. — Сакар'я. — 2007 (Mehmet Alpargu, Yücel Öztürk, Sakarya, 2007).

⁵ Міжнародна конференція з караміїстики, ініціатором якої став Університет Білекчика, була подія другого рівня діяльності, здійсненої задля такого. Я хотів би відзначити, що ця конференція, проведена з метою кращого представлення східноєвропейської турецької цивілізації, стала результатом тісної спільної співпраці турецьких і українських науковців. *Див.*: Uluslararası Karay Çalışmaları Sempozyumu / International Symposium on the Karaites Studies, Editors: Mehmet Alpargu, Yücel Öztürk, M. Bilal Çelik, Bilecik, 2010.

⁶ Я гадаю, що ця конференція з питань відносин між Туреччиною та Україною, яка проходила у 2014 році, стала однією з найбільш вдалих конференцій. Ця конференція, яку здійснювали разом Львівським національним університетом ім. Івана Франка та Університетом Сакар'я, гарантувала, що дослідження про турецько-українські відносини відбуваються в інституційній формі. Науковий договір, укладений на вказаній конференції, все ще чинний та виконується з використанням нових інституційних засобів. Матеріали зазначеної конференції були опубліковані. *Див.* : Bkz. International Symposium on the Relations Between Turkey and Ukraine: Kazak Period (1500 – 1800), Editors: Volodymyr Melnyk, Mehmet Alpargu, Yücel Öztürk, Ferhat Turanlı, M. Bilal Çelik. – İstanbul 2015.

щодо розглянутого дисертаційного дослідження, причому рішення одного із членів-учасників було визнано недійсним. Як нам стало відомо недавно, та ж сама команда «протівістів» наразі в усі можливі способи здійснює свою подальшу скандалізовану в організований спосіб діяльність стосовно дисертаційного дослідження Ф. Туранли, щоб за будь-яку ціну політично заблокувати позитивне рішення офіційного засідання для заслухання захисту Ф. Туранли своєї дисертаційної роботи, отриманого в результаті проведення повного голосування Вченою радою відповідного університету. На наш погляд, такі підривні дії не мають нічого спільного з науковою діяльністю та досягненням наукових цілей, а, скорше, є породженими особистою конкуренцією та ворожим упередженим ставленням до своїх суперників. Якщо ми помиляємось, то це зашкодило б авторитетові Вченої ради Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, а також всій науковій справжності та зважанню на процедурність, тому що члени Вченої ради названого поважної університетської інституції погодили між собою працювати на засіданні з проведенням голосування. Визнання противної думки також означало б дискредитацію думки турецьких фахівців-учасників засідання, нехтуючи їхньою позицією щодо зазначеної проблеми. Та, незважаючи та факт того негативу, який ми особисто зазнали, ми хотіли б нагадати ще раз про те, що обговорюване наукове засідання з причини захисту докторської дисертації та професорської посади Ф. Туранли дійсно стало справжнім науковим досягненням. Ще ми хотіли б додати, такий висновок є спільним висновком всіх наших турецьких науковців, які взяли участь в роботі загаданого наукового засідання⁷.

Саме цією думкою, яку я усвідомив під час свого перебування на засіданні, я й хотів поділитися з шановними читачами. А нижчеподані рядки були сформульовані як адекватна трансформація результату аналітичної обробки подій, які відбувалися упродовж вищевказаної наукового засідання.

[Текст доповіді Юджеля Озтюрка на засіданні спеціалізованої вченої ради]: «Фергад Туранли, який обрав в якості тематичного предмета своєї фахової спеціалізації історію Запорозьких козаків, зробив відчутний внесок у справу висвітлення зазначеного періоду турецько-української історії.

⁷ Ми переконані, що поважні інституції Української держави не зазнають шкоди через вчинювані ненаукові та несправедливі нападки, та визнають з гідністю професорський (ступеня доктора історичних наук) рівень наукової діяльності Ф. Туранли, на який останній справді повністю заслуговує.

Козацька доба є винятковим періодом часу, упродовж якого українці сформувалися як нація у сучасному історичному смислі, а Україна стала справжньою співучасницею міжнародної політики. Протягом вказаного періоду козаки отримали членство у складі міжнародної спільноти, відкривши для України шлях до національного державництва та долаючи при цьому політичні сили величезної потужності.

Хоч на першій погляд і здається, що такі визначні провідні особи козаків, як, скажімо, Дмитро Вишневецький, Богдан Хмельницький та Іван Мазепа боролися з османами, по суті вони завжди в кінцевому результаті уклали з Османською імперією різні угоди чи договори.

Союзи та співробітництво, які виникали під час російської окупації України після козацького періоду її історії, завжди свідчили про те, що турецько-козацька співпраця була не тимчасовим явищем, а цілком стійким і незворотним фактом. Хоч все було саме таким чином, кількість науковців, які стали добре відомими в Росії та в Україні, є дуже нечисленною серед академічної громади Туреччини, до якої до недавнього часу належав і я сам особисто. Навіть наразі дехто з турків розглядає українців і росіян як певні продукти одного й того самого процесу історичного розвитку суспільства. Ми добре усвідомлюємо, що головною причиною такої ситуації виявляється неадекватність здійснення наукових досліджень в галузі історії. По мірі того, як в Туреччині зростає та поширюється наукове вивчення історії України та її явища – козацтва, долається хибна інформація про українську культуру та цивілізацію взагалі, і починає брати гору адекватне академічне розуміння історії зазначеного періоду та процесів того часу.

Ми гадаємо, що відомості, наявні в Україні про Туреччину, є також достатньо неповними. Радянська концепція, згідно з якою українські козаки вважалися попередниками проросійської ностальгії або ж передвісниками соціалістичної революції, упродовж тривалого часу перешкоджало українському суспільству дістатися до справжніх науково обґрунтованих знань як про історію власної країни, так і про історію Туреччини. Ми переконані, що обидві названі народи таки досягнуть більш високого, розвинутого та відповідного рівня правильного тлумачення та розуміння історичних процесів на основі зростання використання для цього при здійсненні історичних досліджень в Україні вивчення турецьких першоджерел, та, аналогічно, першоджерел українською мовою при виконанні академічних досліджень у Туреччині. З цієї точки зору особистий науковий внесок пана Фергада Туранли стосовно ґрунтовного вивчення ним

періоду українського козацтва в історію обох вищезазначених націй, що є (і це визнають всі поважні джерела турецького спрямування) найвищим рівнем поточного розвитку історії України, факт чого навіть не потребує свого широкого обговорення. Дисертант виконав необхідну роботу, що є зразком проведення історичних досліджень для науковців і Туреччини, і України.

Пан Туранли у своїй діяльності скористався аутентичними документальними джерелами, які зберігаються в Туреччині в архівах матеріалів османського періоду її історії, та ефективний доступ до яких є ускладненим навіть для турецьких істориків; отже він своїм науковим дослідженням додав заслуженої ваги та значимості історичним джерелам османського періоду, написаних у дуже непростому стилі. Його наукова праця не скасовує значення раніше проведених академічних досліджень та компілятивних робіт інших авторів, він ефективно використав результати таких праць на аналогічну тему та проблему, здійснених у Туреччині. Цей дослідник зреалізував зразкову академічну роботу, позитивно оцінену нами вище.

Дослідження пана Туранли чітко розкриває нам, наскільки важливими для вивчення української історії є турецькі рукописні джерела та архівні матеріали. У цілому, його академічна праця має особливе значення, позаяк вона показує, наскільки делікатні та непорушні взаємні зв'язки існують між державними історіями України та Туреччини.

Запропонована дисертаційна робота, на мою думку, є унікальним науковим дослідженням за оцінкою використаної автором методології та фактичної оригінальністю самою праці і служить прикладом того, яким мають бути історіографічні праці в Україні. Автор дисертації, який прагне розглянути українсько-турецькі стосунки упродовж відповідного історичного періоду в політичному та соціальному аспектах, при використанні для свого дослідження різних документальних джерел пріоритет віддав джерелам, що походять від часів існування Високої Порти та Коша Запорозької Січі – головних адміністративних органів обох вищевказаних країн.

Ці документи були виявлені та проаналізовані з політичної, економічної та соціальної позицій. Особлива увага при цьому була приділена тлумаченню походження та смислу відповідних текстів і значенню використаних в них термінології, а також вираженому отриманню нових історичних відомостей та правильному перекладу досліджених текстів на українську мову; дисертант також продемонстрував неабияку особисту акуратність у виборі матеріалів для своєї академічної праці та, безумовно, досяг загального успіху

як фаховий науковець. З врахування всього вище зазначеного стає очевидним, що в запропонованій нам роботі дослідника чітко сформульовано науковий метод вивчення та дослідження турецьких документальних джерел османського періоду, який сприятиме зближенню фахівців, що є прибічниками різних наукових шкіл, з метою здійснення ними нових важливих спільних наукових досліджень.

Пан Туранли зреалізував самостійне наукову роботу, що стосується як національної історії турків, так і історії українського козацтва. Я хотів би наголосити окремо на важливості цієї академічної праці. Якщо історик розкриває своє наукове бачення щодо існування лише єдиної національної культури та національного менталітету, він перебуватиме далеко від фарватеру позитивних подій і явищ, що мають місце процесі міжнародного наукового розвитку. Хоча будь-який географічний регіон є відкритим для поширення його відповідного наукового світогляду серед всієї академічної спільноти, все більше потреба виникає у знаннях про історичні традиції географічних ареалів, найбільшою мірою пов'язаних з тим, що саме науково досліджується.

Я може без коливань запевнити, що, оскільки взаємодія між Туреччиною, Україною, Польщею та іншими державами з балканського та кавказького регіонів при виконання наукових проєктів з галузі історії стає джерелом співпраці між відповідними країнами, то спільний історичний спадок цих регіонів може отримати лише краще висвітлення та по-справжньому позитивно впливати на розвиток стосунків між відповідними географічними областями. Я вважаю, що всім українським історикам слід знати краще історію Туреччини, а не історію Франції чи історію Великої Британії. Так само, для кожного турецького історика глибша обізнаність з історіями України, Польщі, Росії, регіонів Кавказу та Балканського півострова є більш пріоритетною, аніж знання історії Франції чи Великої Британії. Якщо вже у кожного географічного ареалу є певне доленосне призначення, то з'ясувати останнє можна лише за умови забезпечення необхідного спільного наближеного підходу здійснення виконуваних наукових досліджень.

Дисертаційна робота пана Фергада Туранли, як і вся його попередня наукова діяльність упродовж багатьох років, стала позитивним рухом в обраному ним напрямку здійснення досліджень. Вони свідчать про справжнє визнання наукової важливості праць, виконаних цим автором. Наприклад, він є автором статті «гетьман» в «Енциклопедії ісламу», яка є в Туреччині

найважливішим за останні роки друкованим виданням, забезпеченим діяльністю наукової спільноти Туреччини.

Дисертант публікував у різних українських спеціалізованих виданнях свої власні аналітичні праці про авторів літописів часів османської Туреччини і одночасно в цей самий період давав оцінку маловідомим фактам та аспектам з історії України у фахових виданнях турецьких університетів. В цьому відношенні він є справжнім посланцем з питань культури, який основним завданням своєї наукової діяльності вважає забезпечення якомога більшого зближення турецького та українського народів як національних спільнот шляхом отримання ними історичних знань.

Пан Фергад Туранли є особою, яка забезпечує зближення, зокрема мене й моїх турецьких колег по історичному цеху, з нашими українськими колегами, що наразі займаються розвитком важливих адекватних досліджень з наукових проблем щодо історії Східної Європи. Маю визнати, що він був основним рушієм у забезпеченні публікацій та в організації міжнародних наукових конференцій, присвячених пам'яті Омеляна Пріцака та Ярослава Дашкевича, а також стосовно історичного періоду українського козацтва».